

Gemengde broedgevallen van Bonte en Zwarte Kraai op Ameland in 2007 en 2009

Jeffrey Huizenga

Jeffrey Huizenga

Broedgevallen van de Bonte Kraai *Corvus cornix* zijn op de Waddeneilanden niet ongewoon (Bijlsma *et al.* 2001). Daarmee vormen de Wadden (letterlijk) een eiland in het verspreidingsgebied van de Zwarte Kraai *Corvus corone*. Het verspreidingsgebied van de Bonte Kraai buigt zich namelijk om dat van de Zwarte heen en de grens tussen de twee loopt grofweg zuidoostelijk langs de Alpen, via de Elbe in Duitsland, de Oostzeekust en Jutland in Denemarken over Noord-Schotland naar Ierland. De Nederlandse Waddeneilanden liggen op ongeveer 200 km van het dichtstbijzijnde aaneengesloten verspreidingsgebied van de Bonte Kraai in Denemarken (Glutz von Blotzheim & Bauer 1993). Gezien de al decennia durende afname van overwinterende aantallen Bonte Kraaien in ons land is vestiging van nieuwe

broedvogels nauwelijks te verwachten. Aannemelijk is dat de vogels op Ameland onderdeel uitmaken van een deelpopulatie Bonte, Zwarte en hybride kraaien die zich als standvogels ophouden op de Waddeneilanden. Zomerwaarnemingen en broedgevallen uit de afgelopen jaren bevestigen dit beeld. Het is opmerkelijk dat deze aantallen in tegenstelling tot het aantal Bonte Kraaien in de wintermaanden constant zijn gebleven (dit in contrast met de vermelde afname door Versluys 2002).

BROEDHISTORIE OP AMELAND

Een door S. Braaksma opgemerkt mengpaar op 23 juni 1948 heeft gezien de datum waarschijnlijk betrekking op een broedgeval (Archief Staatsbosbeheer Ameland). Ook op 11 juli 1951 werd het paar opgemerkt, tijdens een excursie met de Natuurwetenschappelijke Commissie onder leiding van Dr. M.F. Mörzer Bruijns (Archief Staats-

Foto: Hybriden Bonte x Zwarte Kraai, ongeveer maand na uitvliegen, Ameland, 2 juli 2009. *Hybrids of the 2009 brood, approximately one month after fledging.*

bosbeheer Ameland). Ook uit andere jaren zijn opgaven van mengparen bekend: 1962, 1971, 1979-1983, 1986-1989 1-2 paren en 1993 (Versluys 1997). Het is opmerkelijk dat Bonte Kraaien of hybriden bij het veldwerk voor beide broedvogelklassen in 1973-1977 en 1998-2000 op Ameland niet zijn opgemerkt (Versluys 2002). Broedvogelkarteringen en gerichte aandacht vanaf 2000 maakten opnieuw het voorkomen van mengparen duidelijk in 2000 (2), 2001 (2), 2006, 2007 (2), 2008 (3) en 2009 (3-4). Klaassen (2002) merkte bovendien op dat van twee mengparen in 2001 minimaal zes jongen uitvlogen.

Waarnemingen van Bonte Kraaien op Ameland in het winterhalfjaar betreffen veelal solitaire vogels in groepen Zwarte Kraaien. De Bonte Kraaien zijn in dit deel van het jaar vooral aanwezig in de open poldergebieden en langs het Noordzeestrand. Waarnemingen in de maanden mei tot en met augustus en tegenwoordig mogelijk zelfs ook in het winterhalfjaar hebben uitsluitend betrekking op de standvogels en mogelijke broedvogels.

WAARNEMINGEN IN 2007-2009

Op 20, 22 en 25 mei 2007 werd een Bonte Kraai waargenomen op het Grootseleg in de buurt van het dorp Ballum. Dat de vogel regelmatig met gevulde krop in een grasland foerageerde wekte het vermoeden dat het wel eens zou kunnen gaan om een broedgeval. De omgeving bestond uit kortgrazige paardenweiden, afgewisseld met verruigde heide, singels en bosjes. Een terreinbezoek op 26 mei resulteerde vrij snel in een nestvondst. Op enkele meters hoogte in een Zwarte Den *Pinus nigra* bevonden zich twee nesten. Een derde nest was uit de boom gevallen. Inspectie van de nesten resulteerde in één bezet nest met vier jongen van ruim twee

weken oud. Op 30 mei 2007 werden de vier jongen geringd door Jan de Jong en werden enkele biometrische gegevens opgenomen. Op 20 juni werd de nestboom opnieuw beklimmen. De jonge vogels waren niet aanwezig en afgaande op de bevuilde nestrand hadden zij reeds het nest verlaten. Op 22 juni zag ik nabij de nestlocatie een Bonte Kraai fel duiken op een Bruine kiekendief *Circus aeruginosus*. Na enig speurwerk werden de vier pas uitgevlogen jongen teruggevonden. Onder hen konden twee varianten worden onderscheiden: twee lichte en twee donkere vogels. In het nest waren deze niet goed te onderscheiden vanwege grijze donsbevedering, maar twee nestjongen hadden een duidelijk lichtere snavelkleur. Eén juveniel werd op 13 juli in de vogelopvang van Staatsbosbeheer binnengebracht en op 14 juli weer losgelaten. De vogel is enkele weken daarna dood teruggevonden in de omgeving. Van de overige drie geringde jongen is alleen op 15 mei 2008 een vogel teruggevonden op Ameland.

Het is onduidelijk of het paar in 2008 heeft gebroed. Aan het begin van het broedseizoen is alleen een Bonte Kraai waargenomen op 25 februari, 28 maart en 7 april. Uit de rest van het broedseizoen ontbreken waarnemingen. Het is dan ook niet uitgesloten dat de vogel haar/zijn partner en/of broedsel heeft verloren. Op basis van een ontheffing van de Provincie Friesland vindt in de poldergebieden op Ameland namelijk afschot plaats van Zwarte Kraaien. De aanwezige Bonte Kraaien en hybride vogels worden daarbij ontzien door de leden van de Wildbeheereenheid. Gezien het behoedzame gedrag van de vogel en het feit dat er in 2008 weinig gerichte aandacht is besteed aan de soort kan een broedgeval ook zijn gemist.

Pas van 7 januari tot 1 maart 2009 werd de Bonte Kraai opnieuw waargenomen met een (nieuwe) partner en twee

Jeffrey Huizenga

Broedhabitat van mengpaar Bonte x Zwarte Kraai in 2009, Kievitspolle, Ballum, Ameland, 22 oktober 2008. *Breeding site of the mixed pair Hooded x Carrion Crow in 2009.*

Vijflegsels van een mengpaar Bonte x Zwarte Kraai in een Zachte Berk, Ameland, 1 mei 2009. *Clutch of five eggs of a mixed pair Hooded x Carrion Crow in birch tree, Ameland, 1 May 2009.*

hybride vogels, waarvan ten minste één geringde vogel uit het nest van 2007. Het is bekend dat ouderparen een juveniele vogel in hun eerste levensjaar kunnen begeleiden. Hier betrof het echter opmerkelijk genoeg al een bijna twee jaar oude en dus in principe geslachtsrijpe vogel (Glutz von Blotzheim & Bauer 1993). Op 1 mei 2009 resulteerde een gericht bezoek aan potentiële broedplaatsen in een halfopen cultuurlandschap van heideterreintjes, loofbosjes en extensief agrarisch medegebruik in een snelle nestvondst, ca. 1000 m verwijderd van de nestlocatie van 2007. Het nest bevond zich ditmaal in de kroon van een Zachte Berk *Betula pubescens*. Op 1 mei werd waargenomen dat de Bonte Kraai het nest verliet. Daar bij kraaien alleen de vrouwtjes de eieren bebroeden (Glutz von Blotzheim & Bauer 1993) bevestigde dit het al bestaande vermoeden dat de Bonte Kraai een vrouwtje was. De nestboom werd beklommen en het legsel van vijf eieren gefotografeerd. Het nest was als bij Zwarte Kraai opgebouwd uit takken, twijgen, plantenwortels en bastvezels. De nestkom was tamelijk ondiep met veel plantenwortels, wol en dierenharen en – net als in 2007 – een opvallend stuk wit plastic op de nestrand. Op 12 mei werd de nestboom opnieuw beklommen en bleek het legsel uitgekomen. De kale jongen waren, afgaande op de open ogen en groeistart van de vleugelpennen, zes tot zeven dagen oud. Uitgaande van een broedduur van 18-19 dagen (Glutz von Blotzheim & Bauer 1993) moet het broeden op 16 of 17 april zijn aangevangen. Gezien de aanwezigheid van een duidelijk kleiner jong is het aan te nemen dat de vogel is gaan broeden vanaf het derde of vierde ei. Teruggerekend is het eerste ei dan gelegd tussen 11 en 14 april. Om het verdere verloop van het broedgeval goed te volgen en een goed moment voor het ringen van de vogels te bepalen werden nog nestbezoeken gebracht op 18 en 21

mei. Op 29 mei zijn alle jongen geringd door Jan de Jong. Tot zeker 2 juli zijn de vijf uitgevlogen jongen nabij het nest waargenomen in het bijzijn van beide oudervogels.

Uiterlijk van de hybride juvenielen

In tegenstelling tot in 2007 vertoonden de jongen in 2009 geen noemenswaardige verschillen in uiterlijk. De jongen van 2009 leken het meest op de twee donkere vogels uit het broedsel van 2007.

Kop: Voorhoofd, kruin, oorstreek en kin zwart. Keel zwart, doorlopend over de borst. Borstvlak vaag en niet ver over buik doorlopend. Achterhoofd grijszwart, geleidelijk vervagend naar grijze mantel.

Bovendelen: Mantel (roet)grijs met brede zwartgrijze veerschachten, naar beneden toe geleidelijk zwarter wordend. Schouderveren grijszwart, van dichtbij veren tweekleurig grijs en zwart. Alle vleugeldelen inclusief tertials blauwzwart iriserend. Door grijszwarte schouderveren werden de zwarte tertials gemaskeerd. Rug en stuit grijszwart. Staartpennen blauwzwart iriserend. Bovenstaartdekveren zwart.

Onderdelen: Borstvlak zwart, op (roet)grijze borst en zijborst. Buik en anaalstreek grijszwart. Onderstaartdekveren grijszwart, ook met tweekleurige veren, van afstand schubvormig. Flanken (roet)grijs met onregelmatige zwartgrijze vegen. Ondervleugel niet waargenomen.

Naakte delen: Poten en dijbeen zwart. Snavel grijszwart. Mondhoek vleeskleurig. Oogring kaal, bruin. Iris grijsblauw, pupil blauwzwart.

De juveniele hybride vogels waren vrij eenvoudig te onderscheiden van de adulte Bonte Kraai door hun donkere teint, mede veroorzaakt door grijszwart dons. De volgende verschillen tussen de Bonte Kraai en de hybride vogels werden opgemerkt. (1) De hybriden vertoonden alle zwarte en/of tweekleurige schouderveren, in tegenstelling tot de in alle kleden grijze schouderveren van Bonte Kraai. Een vage overgang tussen lichte mantel en zwarte vleugel was daardoor kenmerkend voor alle hybride vogels. (2) Bij de hybriden waren de onderdelen grijs zoals bij Bonte Kraai, maar de anaalstreek was meer zwartgrijs evenals de onderstaartdekveren die bovendien tweekleurige veren bevatten. Het schubvormige patroon gevormd door deze tweekleurige veren vormde een opvallend veldkenmerk, maar was moeilijk vast te stellen vanaf grote afstand. (3) De flanken en (onder)buik tussen de poten vertoonden bij de hybride vogels ook zwartgrijze veren, terwijl Bonte Kraaien hier in alle kleden uniform grijs zijn. Dit was echter in het veld vaak lastig te zien. (4) De grijze veren van Bonte Kraaien hebben alleen een zwarte schacht. Deze zeer smalle, korte lijntjes zijn zelfs van korte afstand nauwelijks te zien. Bij de hybride vogels

was dit effect veel sterker als gevolg van zwartgrijze veerden rond de schacht. Het breed gestreepte patroon op de mantel van de hybriden vormde een goed veldkenmerk, dat ook op grote afstand waarneembaar was. (5) De grijze delen van de van de hybriden waren een tint lichter dan die van de Bonte Kraai. Dit kenmerk was alleen duidelijk wanneer de familiegroep gezamenlijk kon worden geobserveerd; wanneer de hybride jongen niet samen werden gezien met de adulte Bonte Kraai viel het veel minder op. Lichtomstandigheden kunnen bovendien het contrast vergroten. (6) De onscherp begrensde zwartgrijze zone die de overgang vormde tussen het zwarte achterhoofd en de grijze mantel bij de hybride vogels verschilde opvallend van de scherpe overgang bij Bonte Kraaien.

DISCUSSIE

De mengzone waarin hybriden van Zwarte en Bonte Kraai voorkomen is in het algemeen smal (70-150 km breed) en gedurende de periode waarin er aandacht aan werd besteed, tamelijk stabiel (Glutz von Blotzheim & Bauer 1993). In Noord-Duitsland schoof de grens bijvoorbeeld sinds 1928 19 km naar het noorden, maar werd daarbij niet breder

(Haas & Broding 2004). In sommige gebieden in Noord-Italië lijkt de grens samen te vallen met een habitatovergang, maar even verderop kan het habitatgebruik van de twee soorten juist omgekeerd zijn (Rolando & Laiolo 1994). Binnen de hybridisatiezone komen paren van hetzelfde type (Zwarte x Zwarte Kraai, Bonte x Bonte Kraai en hybride x hybride) meer voor dan te verwachten is op grond van toeval (Rolando 1993, Randler 2007). Hiervoor zou een verminderde fitness van de hybride vogels (door verminderde reproductie) de reden kunnen zijn (Rolando 1993). De geringe bereidheid van zuivere vogels om met hybriden te paren zou er de oorzaak van kunnen zijn dat de op Ameland in 2007 en 2009 vastgestelde mengparen steeds uit een ogenschijnlijk zuivere Bonte en een Zwarte Kraai bestonden, dat er geen mengparen met hybriden werden vastgesteld en dat er geen sprake is van een groeiende hybride populatie op Ameland.

In het licht van de geringe bereidheid tot hybridisatie van Zwarte en Bonte Kraaien is het vreemd dat in Nederland steeds meer mengparen dan zuivere paren van Bonte Kraai worden gevonden (Bijlsma *et al.* 2001, deze bijdrage). Dit kan te maken hebben met schaarste van Bonte Kraaien, waardoor de kans dat twee soortgenoten elkaar treffen klein

Jeffrey Huizenga

Nestjonge hybriden Bonte x Zwarte Kraai, ca. twee weken oud, Ameland, 18 mei 2009. Hybrid nestlings Hooded x Carrion Crow, two weeks old, Ameland, 18 May 2009.

is. Ook kan het te maken hebben met de sterkere neiging van mannetjes om zich dicht bij de geboorteplaats te vestigen (Baglione *et al.* 2002). De vaststelling dat de Bonte Kraai bij het mengpaar op Ameland een vrouwtje betrof past in deze context.

Om een duidelijker beeld te krijgen van het broedvoorkomen van Bonte Kraaien in Nederland en de Wadden in het bijzonder is het aan te bevelen om kleeckenmerken van zowel de volwassen broedvogels als de juvenielen te beschrijven. Hierbij zouden in het Landelijk Soortonderzoek (schaarse) Broedvogels van SOVON Vogelonderzoek Nederland, waarin de Bonte Kraai wordt gevolgd, ook alle broedgevalen van hybride Kraaien moeten worden geregistreerd. Dit zal leiden tot een betere schatting van de verhouding tussen Bonte Kraaien en hybride vogels. Hetzelfde geldt voor het Bijzondere Soorten Project voor niet-broedvogels. Door de kleine populatie van 25-50 hybride vogels te kleurringen kan de kans op terugmeldingen aanzienlijk worden verhoogd. Ook verkleint dit de kans op verwarring met zuivere Bonte en Zwarte Kraaien, wat onder meer nuttig kan zijn bij de bestrijding van schade door Zwarte Kraaien op de poldereilanden Terschelling en Ameland. Bovendien kan het effect van deze bestrijding op Bonte en hybride kraaien zo beter worden onderzocht.

DANKWOORD

Jan de Jong en zijn assistent Paulus Brouwer waren bereid hun drukke ringactiviteiten van jonge weidevogels te onderbreken voor het ringen van de hybride Kraaien. Staatsbosbeheer Ameland wordt bedankt voor de toegang tot archiefmateriaal en het terrein waar beide broedgevallen plaatsvonden. Daarnaast dank ik Klaas Nagtegaal (voorzitter WBE), Lex Varkevisser en Carl Zuhorn voor hun medewerking.

Jeffrey Huizenga, Ballumerweg 36, 9163 GB Nes, Ameland

LITERATUUR

- Baglione V., J.M. Marcos & D. Canestrari 2002. Cooperatively breeding groups of Carrion Crow (*Corvus corone corone*) in Northern Spain. *Auk* 119: 790-799.
- Bijlsma R.G., F. Hustings & C.J. Camphuysen 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.
- van Dijk A.J., M.J.T. van der Weide, S. Deuzeman, L. Dijkse, D. Zoetebier & C. Plate 2002. Kolonievogels en zeldzame broedvogels in Nederland in 2000 en 2001. SOVON-monitoringrapport 2002/3, SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- van Dijk A.J., F. Hustings, K. Koffijberg, M.J.T. van der Weide, D. Zoetebier & C.L. Plate 2003. Kolonievogels en zeldzame broedvogels in Nederland in 2002. SOVON-monitoringrapport 2003/2, SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- van Dijk A.J., A. Boele, L. van den Bremer, F. Hustings, W. van Manen, A. van Kleunen, K. Koffijberg, W. Teunissen, C. van Turnhout, B. Voslamber, F. Willems, D. Zoetebier & C.L. Plate 2007. Broedvogels in Nederland in 2005. SOVON-monitoringrapport 2007/01, SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Glutz von Blotzheim U.N. & K.M. Bauer 1993. Handbuch der Vögel Mitteleuropas, Band 13/3. Aula-Verlag, Wiesbaden.
- Haas F. & A. Broding 2005. The Crow *Corvus corone* hybrid zone in southern Denmark and northern Germany. *Ibis* 147: 649-656.
- Klaassen O. 2002. Broedvogels van de terreinen van Staatsbosbeheer op Ameland in 2001. SOVON-inventarisatierapport 2002/02, SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Randler C. 2007. Assortative mating of Carrion *Corvus corone* and Hooded Crows *C. cornix* in the hybrid zone in eastern Germany. *Ardea* 95: 143-149.
- Rolando A. 1993. A Study on the hybridization between Carrion and Hooded Crow in Northwestern Italy. *Ornis Scandinavica* 24: 80-83.
- Rolando A. & P. Laiolo 1994. Habitat selection of Hooded and Carrion Crows in the Alpine hybrid zone. *Ardea* 82: 193-200.
- SOVON 1987. Atlas van de Nederlandse Vogels. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Teixera R.M. 1979. Atlas van de Nederlandse Broedvogels. Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland, 's Graveland.
- Versluys M., H. Engelmoer, D. Blok & R. van der Wal 1997. Vogels van Ameland. Friese Pers Boekerij, Leeuwarden.
- Versluys M. 2002. Bonte Kraai *Corvus cornix*. In: SOVON Vogelonderzoek Nederland, Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000, Nederlandse Fauna 5, p. 454-455. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.

Hybridisation of Hooded Crow *Corvus cornix* and Carrion Crow *C. corone* on Ameland in 2007 and 2009

On the Frisian Wadden Sea island of Ameland, a female Hooded Crow bred successfully with a male Carrion Crow in 2007 and 2009, when four and five fledglings were ringed (respectively). Mixed breeding pairs of these species have been recorded irregularly on the island since the late 1940s. Since 2000 mixed pairs have been noted annually, which shows that the occurrence of a

small breeding population of mixed pairs seems to be rather stable, in contrast to the rapid decline of wintering Hooded Crows on the Dutch Wadden Sea Islands. This short note also points out the differences in plumages between hybrid Hooded x Carrion Crows and 'pure' Hooded Crows.